

В. О. Ляховець,
молодший науковий співробітник, аспірант кафедри менеджменту біоресурсів
і природокористування, Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

ПРОГНОЗНІ СЦЕНАРІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РИНКУ ЯЛОВИЧИНИ

V. Liahovets,
Postgraduate of the Department of Management Life
and Environmental Sciences, Ternopil national economic university, Ternopil

FORECAST SCENARIOS OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE BEEF MARKET

У статті проаналізовано сучасні підходи до прогнозування ринку яловичини та здійснено оцінку прогнозних сценаріїв розвитку ринку яловичини. Розкрито особливості ринку яловичини як об'єкта прогнозування. Сформовано стратегію розвитку ринку яловичини у якості окремої ланки національної економіки країни та регіону. Охарактеризовано модель відтворення стада великої рогатої худоби. Удосконалено методика прогнозування попиту та пропозиції. Введено коефіцієнт прогнозного співвідношення попиту і пропозиції продукції яловичини. Відображено експоненціальний тренд споживання яловичини до 2021 року.

The article analyzes the modern approaches to forecasting the beef market and evaluates the forecast scenarios for the development of beef market. The features of the beef market as a prediction object are revealed. The strategy of development of beef market as a separate part of the national economy of the country and region has been formed. A model for reproduction of a herd of cattle is described. The method of forecasting demand and supply has been improved. The coefficient of the forecast ratio of demand and supply of beef production was introduced. The exponential trend of beef consumption by 2021 is shown.

Ключові слова: ринок яловичини, економічний механізм, прогнозування, попит та пропозиція, модель відтворення, стратегія розвитку.

Key words: beef market, economic mechanism, forecasting, supply and demand, model of reproduction, development strategy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Вирішення та вивчення проблеми державної продовольчої безпеки безпосередньо пов'язано із необхідністю виконання умов ефективного і динамічного розвитку усіх видів ринків сільськогосподарської продукції, зокрема ринку яловичини, що опосередковує процеси постачання одних з основних продуктів харчування, сировину для переробно-харчової промисловості. Разом з цим, впродовж останніх двадцяти років спостерігається тенденція до зменшення поголів'я великої рогатої худоби, і така ситуація є загрозою для надійності продовольчої безпеки держави.

В умовах зatoryжної та складної трансформації національної економіки країни, яка полягає в остаточному переході до ринкових механізмів розвитку держави, суттєвого значення набуває вивчення і прогнозування

фінансово-господарської діяльності підприємств та регіону в цілому, показників його економічного розвитку. За цих умов діяльність підприємств, що діють на ринку яловичини, значним чином залежить від інформації, тобто наскільки правильно та достовірно вони зможуть спрогнозувати перспективи майбутніх тенденцій розвитку підприємства і ситуації, яка може скластися в майбутньому на ринку. Прогноз — це особлива категорія економічних показників, що надає інформацію про приблизну ситуацію, котра може скластися в майбутньому. Тому науково-практичні проблеми прогнозування ключових параметрів розвитку і функціонування ринку яловичини на сучасному етапі є одними із базисних складових для його подальшого вивчення, а також актуальною темою у сучасних умовах динамічної трансформації національних ринків.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Найголовнішим завданням такого економічного явища як прогнозування є отримання інформації про неминучу невизначеність, що пов'язана із визначенням майбутніх тенденцій ринку з метою прийняття правильних економічних рішень, які будуть орієнтовані на перспективу. За такого підходу прогнозні показники можна використовувати під час обґрунтування і реалізації короткострокових та довгострокових планів розвитку ринку яловичини.

Питання вивчення подібного роду прогнозів висвітлено у працях багатьох вчених, серед яких вирізняються роботи П.С. Березівського, Т.О. Деревянко, А.Д. Діброви, Н.Г. Копитець, Н.С. Ляліної, Н.А. Мазур, О.В. Мазуренко, М.В. Місюка, А.В. Скрипник, О.З. Томашівського.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Визначення можливих прогнозних напрямів розвитку ринку яловичини України та досліджуваного регіону — оцінювання найбільш ймовірних та економічно обґрунтованих сценаріїв розвитку ринку Тернопільської області, одержання науково обґрунтованих показників тенденцій розвитку ринку яловичини, що використовуються для стратегій розвитку ринку регіону.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Рівень споживання яловичини та й усіх м'ясопродуктів в Україні ще надзвичайно далекий як від світових стандартів, так і від показників, наведених у законі "Про продовольчу безпеку".

Тому представляється актуальним оцінка та аналіз можливостей реалізації деяких планів відносно споживання м'ясопродуктів, зокрема яловичини, на підставі діючих напрямків і тенденцій розвитку цільового ринку.

Доведення українських стандартів споживання м'яса до світових, дасть змогу ефективніше прогнозувати показники розвитку ринку яловичини у майбутньому [1].

Під час реалізації даного завдання необхідно врахувати низку факторів і на підставі існуючих даних побудувати прогноз споживання яловичини та порівняти її рівень споживання з іншими м'ясопродуктами.

Розглянемо фактори, що впливають на потребу в яловичині:

- стан та рівень насиченості продовольчого ринку;
- медичні норми споживання яловичини;
- прогнозований та можливий попит на продукцію;
- рівень заробітної плати населення;
- рівень цін на яловичину;
- зіставлення яловичини з альтернативними, більш дешевими видами м'яса;
- структура витрат фізичних осіб у розрізі усіх сегментів товарного виробництва;
- особливості поведінки потенційних споживачів;
- рівень платоспроможності населення;
- інфляційні процеси.

На сьогодні такий економічний напрямок щодо прогнозної оцінки розвитку ринку яловичини в господарській діяльності практично відсутній.

Таблиця 1. Рівень середньодушового споживання м'ясопродуктів в Україні та його основні прогнозні показники

	Споживання, кг		Зростання (%)
	Фактично за 2016 р.	Прогноз на 2021 р.	
Яловичина	8,5	18,4	62,1
Свинина	21	33,1	57,6
М'ясо птиці	23	28	21,7
Всього	52,5	79,5	62,5

Джерело: власні дослідження автора.

Економічний регламент як система, що призначена для ефективного використання економічного потенціалу, будується на ретроспективному аналізі й оцінці продовольчого ринку, але він не спрямований на створення та формування макро- та мікроекономічних можливостей, як це здійснюється в умовах ринкової економіки, яка передбачає свободу дій і соціальну справедливість усіх учасників ринку [2].

Розглянемо детально показники споживання м'яса з розрахунком приведення їх до світових стандартів, що представлені у таблиці 1.

У початковому (базисному) інтервалі розглядається споживання м'ясопродуктів за 2016 рік, що визначається кількістю вживання м'яса птиці і свинини. Дані показники суттєво відрізняються за обсягами та структурою від рівня споживання у минулих роках, наприклад, протягом 2012 року загальна кількість, а також калорійність усіх м'ясопродуктів зменшилася до мінімального значення.

У 2012 році споживання яловичини і свинини переважало, а частка споживання продукції птиці була незначною [3].

Якщо взяти за часовий інтервал дослідження 2010—2017 роки, то слід констатувати певні суттєві зміни у споживанні м'ясної продукції населенням — спостерігається значною мірою відносно зростання споживання м'яса птиці, оскільки цей продукт став найбільш дешевим, та має найменший термін окупності інвестицій, що вкладені в його виробництво, а рівень споживання яловичини, прогнозовано, продовжував зменшуватися, тому, що купівельна спроможність основної маси населення суттєво зменшилася, а сама ціна на цей продукт продовжувала стрімко зростати.

З огляду на це, формування ефективної стратегії розвитку ринку яловичини дасть змогу вирішити проблему зростання цін на продукцію яловичини. Вирішити це питання можливо за рахунок відповідної державної політики, яка буде орієнтована на формування дієвого захисту власного виробництва яловичини на основі диференційованих плаваючих квот з метою більш оперативного забезпечення щорічного зростання обсягу власної сировини, а також з адекватним квартальним скороченням імпорту яловичини та телятини.

Необхідність формування новітньої стратегії розвитку ринку яловичини України і Тернопільської області викликана наступними причинами:

- реалізація минулих стратегій розвитку не дала очікуваних результатів;
- зміною зовнішніх і внутрішніх умов, за яких відбувається розвиток аграрного ринку області та країни в цілому;

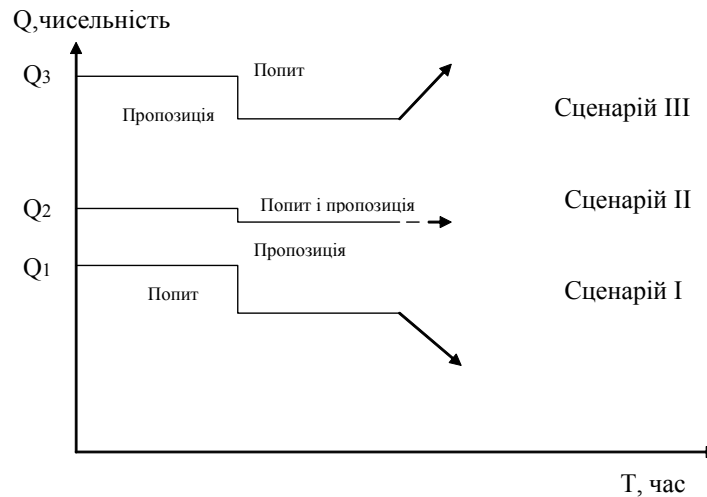

Рис. 1. Модель відтворення стада великої рогатої худоби при різних динамічних коливаннях чисельності тварин

Джерело: власна розробка автора.

— зміною пріоритетів щодо управління регіональним розвитком сільського господарства, що дасть змогу посилити роль регіону у власному стратегічному плануванні, базованому на ефективному використанні ресурсів;

— доцільністю створення нової ланки у національному господарстві країни, що буде відповідати європейським стандартам;

— необхідністю визначення напрямків розвитку сільського господарства області з урахуванням реформи децентралізації державного управління.

Реалізація сучасної стратегії розвитку ринку яловичини також дасть змогу регіону пристосуватися до економічних змін, що впливатимуть на ринок, шляхом поліпшення свого конкурентного положення з огляду на вирішальні фактори виробництва такі, як капітал та інфраструктура, людські ресурси, інформація і технології [4].

Проблема визначення наукового сценарію прогнозування ринку яловичини в Тернопільській області є досить важливою.

Спираючись на різні теорії передбачення і відповідні цьому методи прогнозування, можна скласти певні сценарії та кількісні параметри розвитку ринку яловичини у Тернопільській області.

Стосовно ринку яловичини слід розглянути декілька прогнозних сценаріїв його розвитку. До першого сценарію можна віднести прогнози, що будуть визначати тенденції, а також перспективу розвитку деякого процесу від сьогоdnішнього стану до певної дати у майбутньому. Потрібно підкреслити те, що такий прогнозний сценарій буде більш точним в довгостроковій перспективі, тому що в цьому випадку практично усі відхилення в межах дії певних чинників на розвиток ситуації нівелюються. Завдяки цьому сценарію можна широко застосовувати методіку економіко-математичного моделювання, багатфакторний аналіз явищ.

Другим сценарієм може бути прогнозування, яке спрямоване на визначення найбільш ймовірного стану речей певної визначеної дати в ближньому майбутньому. Це прогнозний показник, який базується на базисній

моделі, або узагальнює досвід справжніх економічних об'єктів. Потрібно зазначити, що при такому прогнозі, отримані дані будуть відповідати реальному стану речей, які можуть відбуватися у короткостроковому періоді, оскільки даний прогноз враховує уже діючі чинники, а також їх увесь вплив на динаміку прогнозування: реальні очікувані обсяги реалізації яловичини за певний проміжок часу, чи то попит на продукцію яловичини у ближньому майбутньому, чи передбачення цінової ситуації на ринку яловичини з врахуванням прогнозованих обсягів виготовлення та реалізації продукції у даному періоді.

Третім різновидом прогнозного сценарію, можуть бути такі прогнози, що характеризують бажаний ефект явища та процесу в довгостроковій перспективі. Такий сценарій врахує не інертний вплив чинників, які значаться на прогресі явища та процесу, а їх ініціативну дію у напрямку отримання бажаного, ефективного результату.

Таким чином, обґрунтування прогнозного сценарію розвитку ринку яловичини має ґрунтуватися на вищевказаній системі різновидів описаних сценаріїв і формуватися із врахуванням потрібних закономірностей періодичної інформації, яка надходить у процесі становлення та розвитку економічного механізму ринку яловичини.

Незважаючи на це, першочерговою умовою і головним стратегічним завданням становлення конкурентоспроможного ринку яловичини є досягнення стандартної європейської норми споживання цього продукту [5].

Для прогнозування сценарію різних залежностей відтворення великої рогатої худоби, виробництва та реалізації яловичини, розроблено відповідну модель. Вона дозволить схематично охарактеризувати певні коливання даних параметрів ринку яловичини в області та вказати фактично можливі напрямки розвитку економічних явищ у майбутньому.

Прогнозний сценарій передбачає виділення трьох можливих базисних варіантів, що відповідатимуть трьом видам економічного відтворення, таким як просте, розширене і звужене. Оскільки часові коливання відтворення

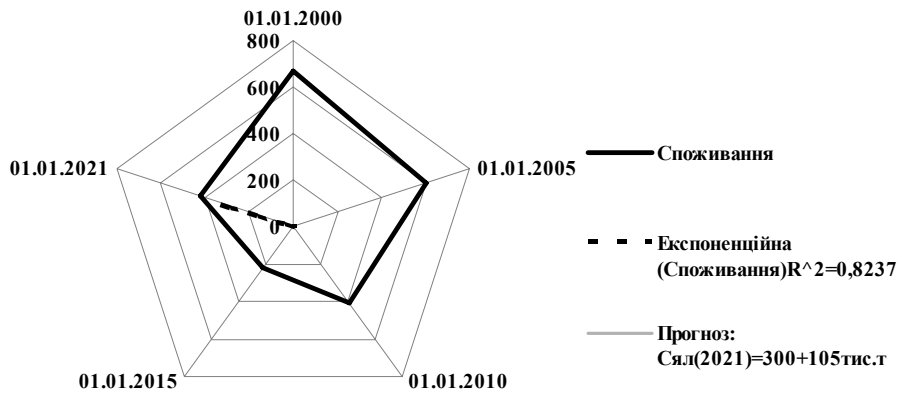

Рис. 2. Прогноз споживання яловичини (2021 р.) на основі моделі експоненційного тренду

Джерело: власні розрахунки автора.

ня кількості поголів'я великої рогатої худоби, обсягів виготовлення та реалізації яловичини, можуть мати певну нестабільну ширину варіації упродовж досліджуваного періоду, тому виникає необхідність обґрунтування критеріїв, що однозначно характеризують тенденцію зростання у майбутньому, або спад у розвитку певних економічних процесів і тривалість даного досліджуваного періоду. При врахуванні сприятливої і несприятливої фази коливання явищ, даний аналіз, що охоплює певний короткостроковий період, є не ефективним і не зовсім достовірним, оскільки розвиток економічного процесу на протязі одного періоду може вказувати як на зростання, так і на спад. Тому, якщо не враховувати загальний часовий період, то таке твердження буде помилкове, і не можна поширювати даний прогноз на весь досліджуваний процес.

Розглянемо різні сценарії відтворення стада ВРХ, при різних динамічних коливаннях за певні проміжки часу (рис. 1). Якщо описувати загалом цілу економічну систему, в цьому випадку це ринок яловичини Тернопільської області, то модель відтворення стада буде виражати співвідношення чисельності великої рогатої худоби під впливом різних чинників та процесів виробництва, а також сукупної потреби попиту та пропозиції в даній продукції. При такому підході досліджуваний ринок яловичини складається з певних об'єктів, кожен з яких реалізовує свій продукт, певна частина залишається на внутрішньому ринку області, а інша частина вивозиться за межі регіону іншим споживачам. У цій моделі відслідковується закономірність, яка передбачає, що зі збільшенням попиту на продукцію — збільшиться пропозиція, а пропозиція прямо впливає на чисельність ВРХ.

Перший сценарій передбачає ситуацію, коли пропозиція буде вищою від попиту, відповідно чисельність великої рогатої худоби в довгостроковому періоді буде зменшуватися, оскільки споживачі не зацікавлені в купівлі цієї продукції, і за рахунок цього виробники скоротять своє виробництво, оскільки воно буде нерентабельне, економічна доцільність їхньої діяльності відсутня.

Другий сценарій прогнозує відносно рівномірне співвідношення попиту і пропозиції на ринку яловичини — така ситуація дасть певну стабільність економічній системі ринку, але поштовхів для розвитку останнього буде недостатньо.

Сценарій III відображає ситуацію, за якої попит на продукцію зростає, а пропозиція є нижчою, але на відповідному часовому проміжку пропозиція буде зростати і сама чисельність ВРХ також буде зростати, економічна доцільність такого сценарію буде висока і відповідно рентабельність виробництва продукції збільшиться.

На величину динамічних коливань відтворення чисельності великої рогатої худоби впливають: попит та пропозиція з боку самого ринку, з іншого боку, чисельність вибракуваних тварин зі стада, кількість бажаного та наявного приплоду телят, забезпеченість кормової бази, а також період оновлення молодняка, точної чисельності корів [6]. Незважаючи на це, важливо розрахувати чисельність поголів'я, яка буде утримуватися для виробництва молочної продукції, а інша буде реалізовуватися на м'ясо. Відображені чинники здійснюють безпосередній вплив на розвиток ринку яловичини в Тернопільській області.

Удосконалення методики прогнозування попиту і пропозиції передбачає розробку такої програми балансів, що дасть змогу підприємствам адекватно реагувати на ситуацію, яка склалася на ринку яловичини. Нова методика має передбачати врахування фактичних даних балансів попиту та пропозиції. Слід зазначити, що при складанні прогнозних балансів необхідно використовувати усі інформаційні джерела та методи аналізу і експертних оцінок.

Інформація, яка повинна міститися у прогнозі попиту і пропозиції на ринку яловичини має включати в себе такі складові елементи: коливання запасів (різниця між наявними обсягами продукції усіх учасників ринку на початок і кінець періоду), власне виробництво (кількість виготовленої продукції за певний час), імпорт, експорт та внутрішнє споживання, цінова ситуація, національні та світові стандарти якості.

У зв'язку з такими врахуваннями та удосконаленням методики прогнозування виникає необхідність введення коефіцієнту прогнозного співвідношення попиту і пропозиції продукції яловичини:

$$K_{pp} = \frac{V_{pp} + V_{pk}}{W_r + W_p},$$

де V_{pp} та V_{pk} — обсяг пропозиції на початок і кінець періоду;

W_r і W_p — реальний та прогнозований попит.

Цей коефіцієнт потрібно розраховувати як відношення обсягу пропозиції на початок і кінець періоду до суми реального та прогнозованого попиту. Прогнозний попит формується на основі аналізу попередніх періодів часу та виводиться середній показник.

Якщо коефіцієнт > 1 , спостерігатиметься надлишкове виробництво продукції яловичини, і навпаки, якщо коефіцієнт < 1 , то має місце недостатній рівень виробництва продукції яловичини, що негативно відобразиться на кон'юктурі ринку та вимагатиме відшукування альтернативних джерел для задоволення прогнозованого попиту на товарну продукцію.

Практична значущість цього коефіцієнта полегшить здійснення комплексного оцінювання потенціалу ринку яловичини Тернопільської області і країни в цілому.

Ринок яловичини не можна нині віднести до прибуткового та перспективного, а також інвестиційно-привабливого сектору національного господарства через декілька причин, зокрема, високу собівартість виробництва продукції і, як наслідок, тривалий період окупності інвестицій [7].

На рисунку 2 відображено експоненційний тренд споживання яловичини із швидкістю, яка приближується до 3,8 % на рік. Стандартне відхилення на базисному періоді складає 40 тис. тонн, що дозволяє здійснити оцінку 94 % довірчих періодів для бажаного прогнозного обсягу продукції яловичини в 300 тис. тонн на 2021 рік, і очікуване значення продукції знаходиться у межах від 232 до 410 тис. тонн.

Прогнозування ринку яловичини включає в себе декілька етапів, основою яких є сукупні результативні ознаки, якісні, або ж кількісні параметри, що характеризують певний його розвиток. Критерієм оцінки виконання цих умов є рівень споживання яловичини, тобто потрібно орієнтуватися на показники раціональних норм середньодушового споживання м'яса великої рогатої худоби, що мають бути досягнутими у прогнозованому періоді.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Встановлені тенденції регіонального розвитку мають негативний вплив на економічну ситуацію та мають бути обов'язково враховані у стратегії розвитку ринку яловичини. Скорочення темпів виробництва яловичини в Тернопільській області в декілька разів вищі, аніж аналогічні показники відтворення великої рогатої худоби. Цей факт вказує на те, що необхідно передусім впровадити заходи, спрямовані на стабілізацію виробництва яловичини та збільшення темпів відтворення стада худоби. Економічний механізм розвитку ринку яловичини передбачає також необхідність використання методики прогнозування, як одного із основних елементів моделі його інноваційного розвитку. Використання прогнозування в побудові нового економічного механізму є вирішальним для його стійкості та ефективності, чим стійкіший ринок тим більше ймовірність нагромадження інвестицій у цій сфері аграрної економіки. Суть нового механізму розвитку ринку яловичини зумовлює потребу змін в функціонуванні вітчизняних сільськогосподарських підприємств та виходу їх на світові ринки.

Література:

1. Поточна кон'юнктура і прогноз ринків сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні на 2008/09 маркетинговий рік. — Вип. 20 / За ред. О.М. Шпичака. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2008. — 112 с.

2. Ляліна Н.С. Механізм підвищення прибутковості виробництва продукції скотарства в сільськогосподарських підприємствах: автореф. дис. канд. екон. наук / Н.С. Ляліна; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. — Х., 2009. — 22 с.

3. Дерев'янко Т.О. Регіональний стратегічний розвиток тваринництва на інноваційній основі / Т.О. Дерев'янко // Економіка АПК. — 2013. — № 1. — 85 с.

4. Діброва А.Д. Державна підтримка виробництва продукції тваринництва в Україні / А.Д. Діброва, Л.Б. Діброва // Вісник СНАУ. — 2010. — № 6/1. — 96 с.

5. Мазуренко О.В. Продовольча безпека та поточна ситуація з позиції виробництва та споживання м'яса / О.В. Мазуренко // Вісник Уманського національного університету садівництва. — 2008. — Вип. 70 (частина 2. — Економіка). — 123 с.

6. Скрипник А. В. Виробництво м'ясопродуктів: світова та вітчизняна тенденція / А. Скрипник, М. Родина // Економіка АПК. — 2014. — № 3. — 17 с.

7. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / За ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2012. — 182 с.

References:

1. Potocna kon'unktura i prohnoz rynkiv sil's'kohospodars'koi produktsii ta prodovol'stva v Ukraini na 2008/09 marketynhovyj rik [Current market conditions and forecast of agricultural products and food markets in Ukraine for 2008/09 marketing year], IAE, 2008, Kyiv, Ukraine.

2. Lialina, N.S. (2009), "Mechanism for increasing the profitability of livestock production in agricultural enterprises", Ph.D. Thesis, Kharkivs'kyj natsional'nyj ahrarnyj universytet im. V. V. Dokuchaieva, Kharkiv, Ukraine.

3. Derevianko, T. O. (2013), "Regional Strategy for the development of livestock-based innovation", Ekonomika APK, vol. 1, p. 85.

4. Dibrova, A. D. and Dibrova, L. B. (2010), "State support for livestock production in Ukraine", Visnyk SNAU, vol. 6/1, p. 96.

5. Mazurenko, O. V. (2008), "Food security and the current situation from the standpoint of production and consumption of meat", Visnyk Uman'skoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva, vol. 2, p. 123.

6. Skrynyk, A. and Rodyna, M. (2014), "Production of meat: the global and domestic trend", Ekonomika APK, vol. 3, p. 17.

7. Stratehichni napriamy rozvytku sil'skoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku [Strategic directions of development of agriculture of Ukraine till 2020], IAE, 2012, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 25.11.2017 р.